

4. EEN MOGELIJK GEVAL VAN BIGAMIE BIJ DE TAPUIT (OENANTHE OENANTHE)

In het voorjaar van 1980 begonnen B. Hoogendoorn en C. van Deursen met het kleurringen van nestjongen van de Tapuit. Dit kleurringen vond plaats met instemming van het Vogeltrekstation te Arnhem in een niet voor publiek toegankelijk duingebied tussen Zandvoort en Bloemendaal, het Kraansvlak. Dit terrein is eigendom van de provincie en wordt beheerd door P.W.N. Het motief voor het onderzoek is het pogen inzicht te krijgen in de stabiliteit of instabiliteit van een broedvogelpopulatie in een relatief ongestoord duingebied, zonder rechtstreekse beïnvloeding door recreatie.

Na een aantal bezoeken in het najaar van 1977 en van 1978 werd duidelijk dat het terrein qua natuurlijke gesteldheid en ligging een goed habitat zou kunnen zijn voor Tapuiten. Het gebied vertoont grote ongestoorde duinrooshellingen, dauwbraamvelden en grote vlakken met lage tot zeer lage begroeiing.

De verwachting omtrent de broedvogelpopulatie bleek juist, want in 1979 werden op 343 ha. 24 tot 26 paar vastgesteld. Hoewel de populaties in een gebied jaarlijks fluctueren, bestaat de indruk dat de stand zich in een langzaam stijgende lijn bevindt. Dat werd al geconstateerd op het terrein van de Grote Berkheide, bij Katwijk, en evenzeer in het Noordhollands Duinreservaat (mededeling C.N. de Vries). Door het ringen van nestjongen moet het mogelijk zijn meer inzicht te krijgen in de populatieschommelingen in een bepaald gebied.

In 1980 werden 23 nesten gevonden met te ringen jongen, 5 nesten met jongen die kort tevoren het nest hadden verlaten en derhalve niet meer te ringen waren en 2 vermoedelijke nesten die, alle zoeken ten spijt, niet werden gevonden. Het zoeken van nesten vindt plaats door observatie van de voederende oudervogels. Slechts 80 Tapuiten konden worden voorzien van een kleurring, alsmede van een aluminium ring van het Vogeltrekstation te Arnhem. Het bleek dit jaar een ongunstig broedseizoen voor de Tapuiten te zijn, vanwege de hevige koude midden mei, die samenviel met de broedperiode van de Tapuit. Uit tien jaar ringen van nestjongen van de Tapuit is ons gebleken dat het gemiddelde aantal jongen per nest 4,3 is. Dat lag nu in het Kraansvlak op 3,35.

Bij een paar nesten werd ook een der oudervogels gevangen en van een kleurring voorzien. Dit leidde tot de constatering van een mogelijk geval van bigamie. Op 30 mei 1980 werd een nestvondst gedaan bij een punt A. Daar bleek een nest met 5 jongen in de leeftijd van ca. 8 dagen, terwijl in het nest ook een dood jong lag van 1-2 dagen. Dode jongen zijn in Tapuitennesten niet ongewoon, omdat die, evenals niet uitgekomen eieren, kennelijk niet gemakkelijk worden herkend, en daarom niet worden verwijderd. Bij het nest werd een ♂ gevangen en geringd met een combinatie van kleurringen. Nest A lag met de ingang naar het noordwesten aan de voet van een duinrooshelling, in een voormalige konijnwentel. Op 4 juni werd 200 meter meer westelijk van nest A een tweede nest B gevonden. Dat lag op een helling met de ingang naar het westen, eveneens in een duinroosvlakte. Omdat beide nesten vrij dicht bij elkaar lagen, vonden we het niet vreemd dat het geringde ♂ van nest A ook bij nest B kwam alarmeren. De alarmbehoefte, de frekwentie daarvan en de geluidssterkte nemen in het algemeen toe naarmate de jongen groter worden. De hardnekkigheid waarmee het ♂ bleef alarmeren was echter reden voor argwaan. Na meer afstand tot het nest B te hebben genomen, bleek dat het ♂ van nest A ook hier kwam voeren, en dat voortdurend deed. Dat is op zich al wat verwonderlijk, omdat veel Tapuiten ♂♂ weinig of geheel niet aan het voederen deelnemen. Vandaar dat het lokaliseren van nesten het meest via het voedergedrag van ♀♀ plaats heeft. Bij controle van nest B bleken daar drie jongen te zijn in de leeftijd van 3-4 dagen. Zowel de jongen van nest A als van nest B kwamen voorspoedig groot.

In de literatuur wordt schaars melding gemaakt van bigamie bij Tapuiten. Jennings (1955) beschrijft een geval in Zuid-Zweden waar in 1951 een gepaard ♂ zich aansloot bij een 150 meter verderop broedend ♀. Toen de jongen van het eerste (eigen) nest uitkwamen, werden die mede door het ♂ gevoerd, totdat in nest twee de jongen uitkwamen. Daarna verzorgde het ♂ uitsluitend het latere broedsel. Jennings (1955) nam in 1953 waar dat het ♂ van bovenstaand voorbeeld aanvankelijk in twee nesten voerde, die ongeveer 350 meter uit elkaar lagen. Menzel (1964) nam in 1958 bigamie waar van een in 1957 geringd ♂ met zowel een geringd als een ongeringd ♀. De afstand tussen de beide nesten bedroeg 95 meter. In dit geval werd het ♀ van het eerst begonnen broedsel uit de buurt

van nest twee gehouden door het rivaliserende ♀. Onderzoeker L. Brooke (1979) beschrijft een opvallend geval van bigamie in een waarnemingsgebied op Skokholm waar een ♂ met twee ♀♀ in 70 dagen liefst 19 jongen groot bracht. Daarbij was sprake van tweede legsels bij de beide ♀♀. Bigamie blijkt dus vaker voor te komen. Gedetailleerde waarnemingen bij een bepaalde doort blijken goed voor verrassingen.

LITERATUUR

- Brooke, L. 1979. Differences in the quality of territories held by wheatears (*Oenanthe o.*). *Journal of Animal Ecology* 48, p. 21-32.
- Jennings, W. 1955. Polygami hos stenskvätta (*Oenanthe oenanthe*). *Vår Fågelvärld* 13, p. 167-171.
- Menzel, H. 1964. *Der Steinschmätzer*. Die Neue Brehmbücherei nr. 364. Wittenberg Lutherstadt.

P.S. Dit artikel verscheen eerder in *De Graspieper*.

C. van Deursen,
lid VRS. De Beer.

privé:
W.P. Speelmanlaan 8
2111 WZ Aerdenhout.